

Дукач-Василенко Н. Ю.,
аспірантка кафедри політології
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

МЕДЖЛІС ЯК ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО КОРИННОГО НАРОДУ УКРАЇНИ

Меджліс кримськотатарського народу відіграє важливу роль у забезпеченні політичного представництва, збереження ідентичності та захисту прав кримськотатарського корінного народу України. Його діяльність спрямована на збереження традицій корінного народу, сприяння його розвитку та забезпечення активної участі кримськотатарської спільноти в суспільно-політичному житті України.

У 2014 році Україна визнала Курултай як найвищий представницький орган кримськотатарського корінного народу, а Меджліс відповідно як його виконавчий орган [1]. Слід зазначити, що Меджліс – це єдиний вищий повноважний представницький виконавчий орган кримськотатарського корінного народу. Відповідно, Голова та склад Меджлісу обираються кожним новим складом Курултаю шляхом таємного голосування. Обирається майбутній склад з поміж делегатів Курултаю. Сучасний устрій Меджлісу було сформовано ще в 1991 році з метою представництва інтересів кримських татар в Україні, в АР Крим та на міжнародній арені.

Меджліс складається з 33 членів, включаючи Голову Меджлісу та підпорядковується в своїй діяльності Курултаю, а також керується його рішеннями та Положенням про Меджліс кримськотатарського народу, Регламентом, нормами міжнародного права та законодавчими актами України тощо. Як зазначається на сайті представницького органу, з 1991 по 2014 році головною метою Меджлісу була ліквідація наслідків геноциду корінного народу, скоєного радянською владою, відновлення національних та політичних прав кримських татар та реалізація права корінного народу на вільне національне-державне самовизначення на своїй національній території [4].

До окупації АР Крим майже у 300 населених пунктах Криму функціонували місцеві Меджліси, серед яких було 15 районних та 7 міських. Проте після окупації півострова, Меджліс почав зазнавати утисків з боку окупаційної влади та залишив півострів заради власної ж безпеки. Як зазначає теперішній Голова Меджлісу, після окупація

у виконавчого органу «з'явилися нові завдання», з поміж інших, найважливішою метою діяльності Меджлісу стала робота, спрямована на деокупацію Криму. «Практично все, чим ми займаємося у Києві, спрямоване на те, як Крим має бути звільнений і як ми будемо розвиватися після звільнення», – зазначив Рефат Чубаров у коментарі Суспільному Крим [6].

Таким чином, з 2014 року Меджліс знаходиться в м. Києві та представляє інтереси кримськотатарського корінного народу на національному та міжнародному рівнях, відстоює право народу на самовизначення, спільно з Україною займається питаннями щодо деокупації та реінтеграції Криму, підтримкою кримських політ'язнів та їхніх родин, розвитком та збереженням кримськотатарської культури та самобутності [4].

Сучасний склад Меджлісу було обрано ще в жовтні 2013 року. Його структура виглядає наступним чином: Голова Меджлісу – Перший заступник Голови та 3 Заступники – Секретаріат – 12 управлінь за напрямками (наприклад, Управління по роботі з органами національного самоврядування на материковій частині України, Управління по зв'язках з ветеранами кримськотатарського національного руху, громадськими організаціями, Управління по взаємодії з Верховною Радою України, органами державної виконавчої влади, місцевими органами самоврядування, депутатами рад всіх рівнів та ін.) [4].

Після анексії Криму Голові Меджлісу Рефату Чубарову та лідеру кримськотатарського корінного народу Мустафі Джемілеву було заборонено в'їзд на півострів, згодом проти заступників Голови Меджлісу окупаційна влада порушила кримінальні справи, а члени Меджлісу піддавалися постійному тиску. А 18 квітня 2016 року так званий мін'юст рф вніс Меджліс кримськотатарського корінного народу до переліку громадських та релігійних об'єднань, діяльність яких на території так званої рф зупинена «у зв'язку із здійсненням ними екстремістської діяльності». У відповідь на це росія отримала міжнародний осуд та осуд з боку України, а Міжнародний суд ООН ухвалив рішення зобов'язати рф забезпечити право кримських татар на представницькі інституції, в тому числі Меджліс. Але, як відомо, російський агресор проігнорував рішення Міжнародного суду та продовжує репресії на півострові [7].

Відповідно до прийнятого у 2021 році Закону України «Про корінні народи України», Меджліс має набути офіційного статусу представницького органу кримськотатарського народу. У Статті 8 «Правовий статус представницьких органів» зазначеного закону йдеться про те, що «представницькі органи набувають та втрачають права та обов'язки...після прийняття Кабінетом Міністрів України рішення про закріплення їх правового статусу чи його позбавлення. Проект такого рішення вноситься на розгляд Кабінету Міністрів України центральним

органом виконавчої влади... [5]. Відомо, що Меджліс подав необхідний пакет документів ще в червні 2023 року до Держслужби України з етнополітики та свободи совісті для закріплення правового статусу представницького органу кримськотатарського корінного народу. Та, наскільки відомо, поки що Кабінет Міністрів України не схвалив це рішення. Рефат Чубаров вважає, що Кабмін затягує з ухваленням рішення відповідного рішення [2]. Причин цьому може бути декілька, зокрема брак політичної волі, бюджетні питання або ж небажання окремих політичних акторів тощо.

Адже після закріплення офіційного правового статусу, суспільно-політичні права Меджлісу суттєво розширяться. Виконавчий орган матиме можливість брати участь у розробці та реалізації різноманітних державних, регіональних та місцевих програм, котрі стосуються прав та інтересів кримськотатарського корінного народу. Відповідно, з набуттям правосуб'єктності, жодне офіційне рішення, що стосуватиметься інтересів кримських татар, не зможе вважатись прийнятим чи легітимним без участі Меджлісу. Також, органам влади доведеться консультуватись з представницьким органом з питань щодо надання землі представникам корінного народу, котрі повертатимуться в Крим. Передбачається, що і порядок включення відомостей про історію, культуру та мову кримських татар до навчального процесу в Україні також має відбуватись у взаємодії з Меджлісом кримськотатарського народу [2]. Також, після закріплення статусу де-юре, Меджліс та його діяльність буде забезпечуватись за рахунок Держбюджету України за окремою бюджетною програмою, відповідно до чинного законодавства [5]. Що в умовах воєнного стану та довготривалої оборони може бути одним з ключових факторів із затягнення прийняття відповідного рішення.

Поруч з цим, Меджліс за останні 10 років активно розгорнув свою суспільно-політичну діяльність та розвинув відносини з українською владою на новому рівні, що позитивно вплинуло на його роль як інституційного механізму реалізації політичної участі кримськотатарського корінного народу України. Про це можуть свідчити заяви Меджлісу щодо підтримки територіальної цілісності України та невизнання незаконної окупації Криму, налагодження співпраці з Україною на міжнародній арені у боротьбі за деокупацію Криму, участь представників Меджлісу у політичних процесах України, активна міжнародна участь, спрямована на захист та підтримку прав кримськотатарського корінного народу [4] тощо.

Проте питання правового статусу Меджлісу залишається відкритим у зв'язку з певними причинами, пов'язаними зі складною ситуацією в країні, через російсько-українську війну, російське повномасштабне вторгнення та ін. Ключовою проблемою є питання майбутнього Криму, його деокупації та реінтеграції, на що представники української влади

та кримськотатарського корінного народу можуть мати різні погляди. Своєю чергою, закріплення його як офіційного представницького органу на рівні українського законодавства відкріє нові можливості для співпраці з державними структурами та забезпечення активної участі у розробці та реалізації політики щодо захисту прав та інтересів кримськотатарського корінного народу. Адже роль Меджлісу є багатогранною: від забезпечення збереження спадщини, автохтонності корінного народу до боротьби за його майбутній статус, що безпосередньо вплине як на долю кримськотатарського корінного народу як в Україні і міжнародній арені, так і на подальшу долю Криму.

Список використаних джерел:

1. Афанасьєва М., Кормич Л. Національне представництво кримськотатарського народу: історична ретроспектива XX–XXI ст. *Сторінки історії*. 2019. № 48. URL: <https://doi.org/10.20535/2307-5244.48.2019.176397>
2. Кабмін України затягує закріплення правового статусу Меджлісу – Чубаров. Крим. Реалії. 2024. URL: <https://ua.krymr.com/a/news-kabmin-zakriplennnia-statusu-medzhlisu-chubarov/32827888.html>
3. Малиновська Н. Кримські траєкторії у публічній політиці на материковій частині України: конструкція наративу етнічної політики після 2014 року. *Ідеологія і політика*. 2019. № 1(12). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/267811116.pdf>
4. Меджліс. Офіційний сайт. URL: <https://qtm.org/>
5. Про корінні народи України. Закон України 1616-IX, поточна редакція від 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text>
6. Цей день в історії: Меджлісу кримськотатарського народу 33 роки. Суспільне Крим. 2024. URL: <https://suspilne.media/crimea/779955-cej-den-v-istorii-medzhlisu-krimskotatarskogo-narodu-33-roki/>
7. Щодо дотримання прав кримськотатарського народу в анексованому Криму. Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень. 2015. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/politika/schodo-dotrimannya-prav-krimskotatarskogo-narodu-v-aneksovanomu-krimu>